

INFORMACJA O GMINIE LUBOMIA

Gmina Lubomia znajduje się w powiecie wodzisławskim w południowo-zachodniej części województwa śląskiego, na prawym brzegu Odry. Graniczy z Pszowem, Wodzisławiem i Raciborzem oraz gminami: Pogrzebień, Gorzyce i Krzyżanowice. Zamieszkuje ją ok. 8 tys. osób. W skład gminy wchodzi sołectwa Lubomia, Syrynia, Nieboczowy, Buków, Grabówka i (kiedyś) Ligota Tworkowska. Gmina położona jest niedaleko autostrady A1 – węzła Gorzyczki - oraz drogi wojewódzkiej 935 łączącej Racibórz z Pszczyną przez Rybnik i Żory. Przez gminę przebiega droga wojewódzka 936 z Wodzisławia przez Krzyżanowice do granicy polsko - czeskiej Owsiszcze - Pišť.

Miejscowości wchodzące w skład gminy posiadają długą historię sięgającą XIII w. Nieboczowy zostały po raz pierwszy wymienione w 1290 r., a Lubomia i Syrynia w 1303 r. Przyjmuje się, że pierwsza osada na terenie gminy mogła powstać w VI w. n.e. a najstarsze ślady człowieka na tym terenie pochodzą z neolitu. Z początku naszej ery pochodzą znaleziska monet rzymskich, które świadczą o kontaktach miejscowej ludności z Imperium Rzymskim poprzez Bramę Morawską.

W 1945 r. została utworzona duża gmina zbiorowa Lubomia składająca się z samodzielnych wcześniej gmin: Lubomia, Syrynia, Grabówka, Buków, Nieboczowy i Ligota Tworkowska. W 1954 r. powstała gromada Lubomia nie obejmująca Syryni, a od 1973 r. istnieje gmina Lubomia w obecnym kształcie.

Współcześnie w ramach Programu Ochrony Przeciwpowodziowej Dorzecza Odry i Wisły, na terenie Gminy Lubomia zakończyła się budowa, największej w kraju rządowej inwestycji hydrologicznej, Zbiornika przeciwpowodziowego Racibórz Dolny, który ma ochronić przed powodzią populację ok. 2,5 mln ludzi od Raciborza po Wrocław. Zbiornik ten obejmuje na terenie naszej gminy obszar 1065 ha, czyli 26 procent terytorium. Skutkiem budowy Zbiornika stała się konieczność wysiedlenia ponad 700 mieszkańców oraz 2 wsi: Nieboczowy i Ligota Tworkowska. Mieszkańcy tych wsi do 2007 r. protestowali przeciwko budowie Zbiornika, chcąc uchronić swe małe ojczyzny, co jednak okazało się nieskuteczne.

Na terenie gminy Lubomia powstał zbiornik przeciwpowodziowy na Odrze Racibórz Dolny.

Częściowo tereny gminy obejmuje istniejący Polder Buków.

HISTORIA

Na granicy pól między Syrynią, Grabówką i Lubomią znajduje się **kopiec graniczny** usypany najprawdopodobniej w latach 1793-94. Jedno z podań mówi, że Szwedów w czasie wojen szwedzkich było tylu, że każdy, opuszczając te tereny rzucił na pożegnanie szablą trochę ziemi i w ten sposób powstał owy kopiec.

Na kopcu osadzony jest głaz narzutowy z wrytym napisem „Sophien Linde 1822” upamiętniający historyczną Lipę Zofii - okazałe drzewo, które uległo zniszczeniu. Drzewo zostało posadzone ponoć na pamiątkę Zofii Lichnowskiej.

W życiu społecznym naszych miejscowości kultywuje się wspólne korzenie i spuściznę po przodkach. Należałoby zatem wspomnieć o kilku miejscach i tradycjach bliskich sercu każdego mieszkańca naszych wsi. Bez wątplenia takim miejscem oprócz grodziska i kopca jest **Grób Bordynowskiej Pani** znajdujący się w otoczeniu pól między Syrynią i Lubomią. Została tu pochowana właścicielka tych ziem - Zofia Eleonora von Bodenhausen. Niegdyś nad grobowcem miała znajdować się mała kapliczka, uległa jednak zniszczeniu i nigdy jej nie odbudowano. Grób Bordynowskiej Pani jest częstym celem niedzielnych spacerów mieszkańców naszej gminy. W maju 2018 roku dokonano ponownego pochówku Bordynowskiej Pani, po tym, jak Muzeum w Wodzisławiu Śląskim przeprowadziło badania archeologiczne grobu.

Przy głównej drodze do Raciborza między dwiema lipami znajduje się **figura św. Jana Nepomucena z 1738 r.**, którą ufundował hrabia Lichnowski. Na postumencie znajduje się tzw. chronostych, czyli łacińska inskrypcja, która po zsumowaniu wyróżnionych liter, będących równocześnie rzymskimi cyframi umożliwia odczytanie daty powstania pomnika.

Wyjątkową przydrożną kapliczką jest ta, ufundowana przez lubomską młodzież, do której niegdyś podążali z procesją pacholczą. Jest to **Pomnik Stanisława Kostki** patrona młodzieży i dzieci. Znajduje się ona na odludziu, w otoczeniu drzew, z tego miejsca roztacza się przepiękna panorama naszej gminy. Jest to idealne miejsce do odpoczynku, dla wszystkich chcących zaznać chwili wytchnienia od zgiełku, stresu i hałasu.

LUBOMIA

Lubomia została po raz pierwszy wzmiankowana w dokumencie z 1303 r. w XIV w. stanowiła wiano świątobliwej Ofki i pozostawała przez jakiś czas w rękach raciborskich dominikanek. W XVI w. stanowiła własność komory książęcej, potem należała do Rechwitzów, a od 1730 r. do Lichnowskich. Nie można ustalić, kiedy w Lubomi powstała szkoła parafialna, wiadomo, że w połowie XVII w. była ona w ruinie i w 1681 r. zbudowano nową. W II połowie XIX w. mieszkańcy wsi zajmowali się również uprawą tytoniu i powstała nawet fabryka cygar, będąca filią firmy z Raciborza. W 1911 r. w Lubomi powstała filia Zjednoczenia Zawodowego Polskiego, w okresie międzywojennym działało Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”.

Nazwa miejscowości pochodzi od słowa lubię, lubość. Część mieszkańców jest przekonana, iż wieś zawdzięcza nazwę słowu luby i pochodzi od pary zakochanych, która widnieje w godle Lubomi. Wedle innych źródeł nazwa ma charakter dzierżawczy i pochodzi od staropolskiego imienia Lubom. Dawniej mieszkańcy używali przede wszystkim formy „Libomia”.¹

Sołectwo Lubomia jest siedzibą Urzędu Gminy.

¹ Przewodnik Turystyczno-krajoznawczy po okolicach polsko-czeskiego pogranicza. Aleksander Żukowski, Daniel Jakubczyk „Szlakami Zielonego Śląska 3” s.148.

Najcenniejszym zabytkiem Lubomi jest **drewniana kaplica św. Jana Nepomucena** z ok. 1700 r., ośmioboczna o konstrukcji zrębowej. Pokryta jest gontem i ma sygnaturkę z latarnią zwieńczoną cebulastym hełmem. W środku znajdują się polichromowana rzeźba św. Jana Nepomucena oraz obraz św. Anny nawiedzającej Matkę Boską.

Parafialny kościół p.w. św. Marii Magdaleny został wzniesiony w latach 1885-87 w stylu neogotyckim. Ze starego drewnianego kościółka pozostało fragmentaryczne wyposażenie – m.in. obraz św. Jana Nepomucena z XIX w., komoda zakrystyjna z XVIII w., rokokowa monstrancja, lichterze cynowe z przełomu XVIII i XIX w. oraz gotycki dzwon z 1508 r. Naprzeciwko kościoła znajduje się wymurowana z cegły **plebania z 1910 r.**

We wschodniej części wsi, na skraju lasu, między Lubomią a Syrnią, znajduje się **wczesnośredniowieczne grodzisko słowiańskiego plemienia Gołęczyców**, z widocznymi pozostałościami rozbudowanych fortyfikacji, które składa się z grodu właściwego o kolistym kształcie oraz podgrodzia. Jego teren obejmuje ok. 6 ha i jest obecnie porośnięty lasem liściastym. W wyniku prac archeologicznych znaleziono wiele zabytków ruchomych – fragmenty uzbrojenia, ozdoby, narzędzia, naczynia gliniane, żarna itp.

Gród, który był prawdopodobnie stolicą Gołyszyców, funkcjonował w VII-IX w. i strzegł szlaku prowadzącego doliną Odry przez Bramę Morawską. Gród został spalony i zniszczony w trakcie jednej z wypraw księcia wielkomorawskiego Świętopętka i nie został odbudowany. **Makiętę grodziska można oglądać w budynku Szkoły Podstawowej w Lubomi.**

Na przełomie XIV-XV w. na terenie Lubomi swoje zamczysko miał książę raciborski Jan II Żelazny, który znany jest w historii jako okrutnik i awanturnik. Zamek zwany **Kotówką** prawdopodobnie zniszczyli husyci. Wzgórze Kotówka znajduje się niedaleko grodziska. Na wzgórzu zachowały się resztki średniowiecznego zamku z I połowy XIV w.

SYRYNIA

Nazwa ta po raz pierwszy pojawia się w źródłach pisanych w 1303 r., jednak pierwsze ślady osadnictwa pochodzą z neolitu. We wczesnym średniowieczu istniała tu osada związana z grodem lubomskim.

Dumą napawa fakt istnienia **drewnianego kościółka pod wezwaniem świętego Michała Archanioła** w Syryni, najprawdopodobniej powstał on w 1510 r. Taka bowiem data wyryta została na jednej z belek kościoła, niestety nie dotrwała ona do naszych czasów.

Obecnie możemy go podziwiać w Parku Kościuszki w Katowicach, dokąd został przeniesiony w 1938 roku.

źródło zdjęć
fot. www.slaskie.travel

Stary Cmentarz - dawne serce wsi, jest dziś wyjątkowym łącznikiem pomiędzy przyrodą a dziedzictwem kulturowym Syryni.

Do roku 1938 w centralnym miejscu Cmentarza znajdował się wspomniany już drewniany kościółek pod wezwaniem św. Michała Archanioła.

Stary Cmentarz dla mieszkańców Syryni na zawsze pozostanie miejscem niezwykłym. Tam, gdzie niegdyś znajdował się kościół, dziś stoi kapliczka w formie maryjnej grotty. Spacerując po cmentarzu, zobaczymy pozostałości dawnych grobów, po wielu z nich zostały już jedynie nikłe ślady. Przyjrzeć się możemy pomnikowi poległych w I wojnie światowej żołnierzy z Syryni. Przede wszystkim jednak możemy usiąść na ławce i poczuć niezwykły klimat tego miejsca, z którym związanych było wiele pokoleń mieszkańców Syryni.

Szkolne muzeum, ukazuje życie Górnślązaków na przełomie XIX i XX w. Ekspozycje to pamiątki mieszkańców, dawnych uczniów tej szkoły. W latach 70 – tych ubiegłego stulecia zaczęła je zbierać nauczycielka języka polskiego i historii – Irena Musioł.

GRABÓWKA

Niewielka wieś położona pomiędzy Lubomią a Syrnią. Jej początki wiążą się z majątkiem ziemskim Reiswiczów, którzy w 1603 r. stali się właścicielami Lubomi, Syryni i Nieboczów. Na wzgórzu, w miejscu grabowego lasu założyli swoją siedzibę rodową – dwór z folwarkiem. W 1730 r. majątek nabyli Lichnowscy.

Z Grabówki łatwo także można również dotrzeć na Wielikąt. Pomiedzy Wielikątem a Grabówką wiedzie bowiem polna droga nazywana „**pod jaworami**“ i **"Aleją starych drzew"**. Tradycja obsadzania dróg w pobliżu wsi wywodzi się z XIX wieku. Wówczas zwyczajowo folwarki i majątki ziemskie, trakty i gościńce obsadzano drzewami liściastymi. Aleja i nasadzenia tworzące szpaler drzew przy ulicach Bordynowskiej i Górnej, prowadzące niegdyś do majątku na Grabówce są obecnie będące naturalnym łącznikiem pomiędzy kompleksem stawów, zabytkowym spichlerzem a pomnikowymi lipami z barokową figurą św. Jana Nepomucena. Piękno tego obszaru podkreślają wiekowe i potężne klony, jesiony o fantazyjnie rozszerzonych szyjach korzeniowych, olchy i dęby. Wiek drzew a także ich wartość historyczna i krajobrazowa daje podstawę do uznania ich za zabytki przyrody. Wpisane w pejzaż są cennym dziedzictwem historycznym posiadającym jednocześnie wysokie walory przyrodnicze. Na końcu tej pięknej alei wyłaniają się zabudowania, specyficzne dla tego miejsca.

Wielikąt jest jednocześnie terenem ochrony rzadkich gatunków flory i fauny. W 1993 r., na mocy Rozporządzenia Wojewody Katowickiego został utworzony zespół przyrodniczo - krajobrazowy Wielikąt, który obejmuje stawy wraz z otaczającymi polami i łąkami. Stanowiska lęgowe mają tu gatunki ptaków zagrożone wyginięciem.

Wejście na teren Wielikąta trzeba ustalać z Zarządcą Gospodarstwa Rybackiego.

W 2018 roku powstała platforma widokowa, z której obraz rozpościera się na stawy.

Cennym zabytkiem jest **murowany spichlerz z XVIII w.** zwany sypańcem. Posiada on ozdobny portal z bloków kamiennych.

W Grabówce została **odbudowana kaplica z Ligoty Tworkowskiej** – wsi zlikwidowanej w związku z budową zbiornika Racibórz Dolny. Budynek powstał w 2013 r. i nawiązuje stylem do swego poprzednika. Do budowy wykorzystane zostały cegły z dawnej kaplicy (przypory, obramowania okien), przeniesiono również wyposażenie – ołtarz, kaplice drogi krzyżowej itp.). Przy kaplicy stoi krzyż przeniesiony z Ligoty Tworkowskiej, w pobliżu znajdują się też słupki graniczne pochodzące ze zlikwidowanej wsi z okresu międzywojennego, gdy granica polsko-niemiecka biegła Odrą. Wraz z kaplicą w Grabówce został wybudowany **Wiejski Dom Kultury**, który jest częściowo rekompensatą za świetlicę wiejską w Ligocie Tworkowskiej zlikwidowaną w związku z budową zbiornika. W budynku znajduje się sala z pamiątkami z Ligoty.

BUKÓW

Nieduża wieś położona między Stawami Wielką a Odrą. Wzmiankowana w 1303 r. jako wioska, której mieszkańcy oddawali dziesięcinę do kościoła w Lubomi. Miejscowość była często nawiedzana przez podtopienia i powodzie, z których największe odnotowano w 1880 r. i 1997 r. W latach 50. XIX w. wykonano prace przy prostowaniu i regulacji Odry, a resztki starorzecza przetrwały do dziś. **Drewniany słup powodziowy**, na którym zaznaczono poziom wody podczas powodzi w XIX i XX w. znajduje się przy kaplicy.

W latach 1931-33 wybudowany został kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy, wcześniej życie religijne ogniskowało się wokół drewnianej kaplicy. W Bukowie działał chór mieszany „Straż nad Odrą” oraz Towarzystwo Polek. W czasie III Powstania Śląskiego toczyły się tutaj zacięte walki.

Najważniejszym zabytkiem Bukowa jest **drewniana kaplica Matki Bożej Różańcowej z 1770 r.** We wnętrzu jest ołtarz z obrazem Matki Bożej Różańcowej oraz drewniana polichromowana figura św. Izydora, patrona rolników. Interesującym zabytkiem jest również **drewniany spichlerz**, który ma około 200 lat. Został on przeniesiony z miejscowości Owsiszcze i znajduje się przy ul Zabytkowej 7.

NIEBOCZOWY

Wieś, która znajdowała się nad Odrą została przeniesiona w obecne miejsce w związku z budową zbiornika Racibórz Dolny. Historia Nieboczów sięga XIII w., wieś należała do dóbr zamku raciborskiego, potem była własnością Reiszwiczów i Lichnowskich. W latach 1380-1416 wybudowano w Nieboczowach **drewniany kościół**, który przeniesiono najpierw do Kłokocina, a później do skansenu w Chorzowie.

Stał on „na wyspi” czyli w miejscu nie zalewanym przez powódzie. Dzięki żyznym glebom nadodrzańskim we wsi dobrze rozwijało się rolnictwo. Podczas większych powodzi mieszkańcy chronili się przed wodą na strychach swoich domów. W 1914 r. w Nieboczowach został założony Związek Sikawkowy, późniejsza OSP, a w okresie międzywojennym istniał chór „Chopin”.

Obecne Nieboczowy zostały zbudowane od podstaw. Ze „starych” Nieboczów przeniesiono m.in. kapliczki i krzyże przydrożne oraz wyposażenie kościoła.

Mieszkańcy Nieboczów wybrali wariant przesiedlenia grupowego, wyrażając od 2007 r. wolę odtworzenia wsi w nowym, bezpiecznym miejscu w miejscowości Syrynia, ok. 7 km od dotychczasowego miejsca zamieszkania ze wszystkimi jej atrybutami- odrębnością administracyjną, nazwą oraz budynkami użyteczności publicznej. Realizacja tego planu, ze względu na koszty, które przekraczały możliwości finansowe gminy, poprzedziły kilkuletnie negocjacje Gminy Lubomia z Regionalnym Zarządem Gospodarki Wodnej w Gliwicach. Dopiero 20 grudnia 2012 r. i 27 marca 2013 r. Gmina Lubomia podpisała 2 umowy z RZGW Gliwice

na dofinansowanie budowy nowej wsi Nieboczowy w kwocie ok. 60 mln zł. Dofinansowanie to pochodzi z dotacji Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gliwicach (Rządu RP), Banku Światowego, Banku Rozwoju Rady Europy oraz z odszkodowań, które otrzymała Gmina Lubomia za utracone mienie gminne. Negocjatorem finansowych i prawnych warunków przesiedlenia oraz budowniczym infrastruktury nowej wsi był wójt Gminy Lubomia mec. dr Czesław Burek. Słowa uznania należą się mieszkańcom Nieboczów, który mimo upływu lat, pod przewodnictwem sołtysa Łucjana Wendelbergera, a następnie Krzysztofa Szczotka, obronili swoją małą ojczyznę, ustanawiając wieś Nieboczowy w nowym miejscu. Przesiedlenie Nieboczów było pierwszym w Polsce i Europie przesiedleniem realizowanym przez jednostkę samorządu terytorialnego - gminę Lubomia.

W ramach budowy nowej wsi powstały: nowe drogi, chodniki, sieci elektryczne, wodociągowe, kanalizacji deszczowej, sanitarnej z oczyszczalnią ścieków, ścieżki rowerowe, **Kościół**, przeniesiono cmentarz (dokonano prawie **600 ekshumacji**). Wybudowano **remizę strażacką z przedszkolem i domem kultury, plac publiczny (rynek), park z placami zabaw, siłowniami, skateparkiem, boiska sportowe wraz z budynkiem klubu sportowego, w tym SPA, grota solna** oraz 9 mieszkań komunalnych. Mieszkańcom Nieboczów oraz samorządowi gminy Lubomia we współpracy i przy pomocy Państwa i międzynarodowych instytucji finansowych udało się ocalić od zapomnienia małą ojczyznę - Nieboczowy, która istniała od 1240 roku.

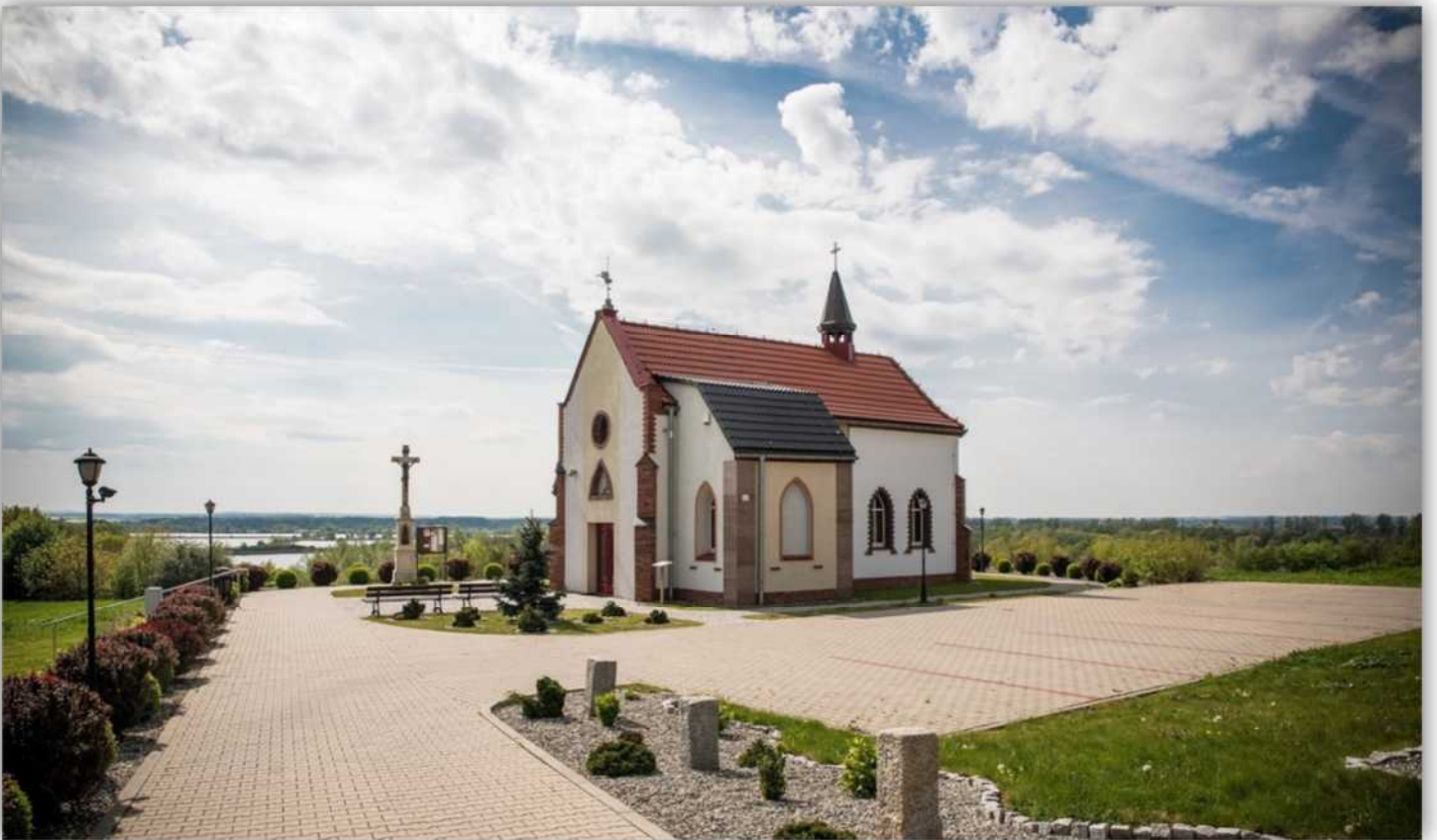

LIGOTA TWORKOWSKA

Nieistniejąca już niewielka wieś nad Odrą. Powstała w średniowieczu, pierwsze wzmianki o Ligocie Tworkowskiej pochodzą z 1428 r. Przed wiekami wieś należała do parafii w Tworkowie a mieszkańcy korzystali z istniejącej przeprawy łódką na drugi brzeg Odry. Wieś często zalewały powodzie. W okresie międzywojennym działał w Ligocie chór „Straż nad Odrą” a kierownik szkoły organizował amatorskie przedstawienia teatralne. W latach 1900-1902 została wybudowana **kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej** w stylu neogotyckim – jej wyposażenie i elementy architektoniczne przeniesiono do kaplicy w Grabówce. W budynku dawnej szkoły z 1896 r. istniała **świątelnia wiejska** a obok wybudowano **remizę OSP**. W Ligocie istniały budynki mieszkalne z końca XIX w. a w parku, gdzie odbywały się festyny sołeckie i zabawy, **metalowa łódka** przypominająca istniejącą dawniej przeprawę przez Odrę.

Mieszkańcy Ligoty Tworkowskiej wybrali wariant przesiedlenia indywidualnego, osiedlając się w zdecydowanej większości na terenie gminy Lubomia. Ich pragnieniem było odtworzenie ich historycznego dorobku - budynków użyteczności publicznej w miejscowości Grabówka, która jest położona w centrum gminy. Marzenia Ligocian pod przewodnictwem sołtysa Gerarda Drobrego ziściły się - gmina Lubomia - na czele z wójtem mec. dr Czesławem Burkiem - ze środków własnych oraz Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gliwicach (RZGW) i Banku Światowego odtworzyła **w Grabówce Kaplicę pw. Matki Boskiej Częstochowskiej z Ligoty Tworkowskiej z 1902 r. oraz Wiejski Dom Kultury, który nazwano im. Ligoty Tworkowskiej.**

Wieś została ostatecznie wysiedlona w 2017 r. a zachowane pamiątki znajdują się w WDK Grabówka.

W obiektach tych Ligocianie uczestniczą w obrzędach religijnych oraz prowadzą działalność kulturalną i integracyjną. **W Wiejskim Domu Kultury w Grabówce jest Izba Pamięci Ligoty Tworkowskiej oraz pomieszczenia Sołtysa i Rady Sołeckiej wsi Ligota Tworkowska "na uchodźstwie".**

TRADYCJE - CIEKAWOSTKI

1. Na terenie gminy przetrwały z dawnych czasów tradycje tzw. Procesji Pacholczych w Syryni, które odbywają się w Poniedziałek Wielkanocny od 1672 r. Zachowały się tylko w Syryni. Ich narodziny są związane z „Dokumentem lubomskim” pochodzącym z lat 1672/1674. Dokument ten powszechnie uważany jest za swego rodzaju akt erekcyjny urządzanych w Syryni procesji. Prawdopodobnie uchodzi on nie tylko za najstarszy polski dokument, jaki został spisany przez młodzież górnośląską, ale również i za akt założycielski przypuszczalnie najstarszego na Górnym Śląsku stowarzyszenia młodzieży polskiej. W ten sposób powstało stowarzyszenie, jedno z najstarszych w Polsce, bo liczące już ponad 340 lat. Przyszłe pokolenia potraktowały poważnie postanowienia swych siedemnastowiecznych rówieśników i choć młodzież z Lubomi zaprzestała chodzenia w procesjach pacholczych, kiedy zakazały tego władze komunistyczne tuż po zakończeniu II wojny światowej, to syryńska młodzież kultywuje nadal tę, wielowiekową już tradycję. Co roku o tej samej porze, tj. w okresie Świąt Wielkanocnych, poczynając od Poniedziałku Wielkanocnego aż do Zielonych Świąt pielgrzymuje do przydrożnych krzyży i kapliczek rozmieszczonych na terenie swojej wioski. Jest to dowodem duchowego bogactwa, odrębności i wyjątkowości naszej społeczności.
2. W Lubomi do dziś przetrwała tradycja układania dywanów kwiatnych na procesję Bożego Ciała. Rzadko spotykanym gdzie indziej zwyczajem jest umieszczanie na głównej ścianie domu kapliczek ze świętymi figurami.
3. Od lat w Lubomi odbywają się pochody górników z okazji święta ich patronki św. Barbary (4.12). Członkowie Braci Górniczej zbierają się, by przemarszować z orkiestrą dętą i sztandarem górniczym do kościoła na tradycyjną barbórkową mszę św. Od kilku lat zwyczaj ten przyjął się również w Syryni.
4. W Nieboczowach organizowane są procesje ulicami wsi w Niedzielę Palmową.
5. Najważniejszą imprezą gminną jest Święto Plonów czyli tradycyjne Dożynki, które są organizowane przez władze Lubomi przy wsparciu instytucji i stowarzyszeń działających na terenie gminy. Co roku na początku września, ulicami innej miejscowości z gminy Lubomia przemarszowuje barwny korowód dożynkowy. Uczestniczą w nim przystrojone pojazdy z przyczepami, na których przedstawiane są najczęściej humorystyczne scenki.

W tekście wykorzystano opracowanie „Rys Historyczny Gminy Lubomia“ autorstwa Pani Marii Franiczek.

Tekst powstał także na podstawie opracowania Gminnego Ośrodka Kultury Sportu i Rekreacji w Lubomi oraz w oparciu o następujące pozycje książkowe:

1. Szlakiem legend i zabytków historyczno – przyrodniczych. Joanna Frydrych, Sabina Kuśka, Wyd. ZSO Syrynia, 2014.
2. Z przeszłości czterech wsi Syrynia, Lubomia, Grabówka, Nieboczowy; Anna Wróbel, Wyd.II, Katowice, 2015.
3. 335 lat procesji pacholczych w Syryni; Patrycja Bugla, Wyd. Księgarnia św. Jacka Sp. z o.o., Katowice, 2007
4. Przewodnik Turystyczno - krajoznawczy po okolicach polsko-czeskiego pogranicza „Szlakami Zielonego Śląska 3”; Aleksander Żukowski, Daniel Jakubczyk, Wyd. Agencja Reklamowo-Wydawnicza „Vectra”, Czerwionka-Leszczyny, 2014.

Wykorzystano zdjęcia należące do:

1. Archiwum Urzędu Gminy
2. GOKSiR Lubomia
3. Przemysław Skrzypiec
4. Joanna Hartman
5. www.slaskie.travel